

Malušev Cvetko

SZÉLJEGYZET A HÍD FOLYÓIRAT MOZGALMI JELLEGÉRŐL

Általános világgazdasági válság

Akár mint folyóirat, akár mint mozgalom kerül szóba a Híd, nem hagyhatók figyelmen kívül a hazai és világgazdasági válság és azok a politikai körülmények, amelyeket 1929—1934 között minden embernek é. kellett viselnie. A krízis az országhatárokat, a népek és nemzetek múltját, sajátosságát, adott geopolitikai helyzetét nem vette figyelembe, és természetesen Jugoszláviát sem kímélte meg. Négy évig tartó szüntelen nyomással szaporította a munkanélküliek millióit, csökkentette a világ lakosságának vásárlóerejét. Ennek következtében pedig tovább lassította a termelést, bénította a világkereskedelmet, és mindig újabb milliókat szorított ki a kenyérkereset lehetőségéből. Családok, embermilliók számára vált bizonytalanná még a pusztta létfenntartás is, és százezrek menekültek az öngyilkosságba.

Ezeket az állapotokat nemcsak mai világnézetemnél fogva emlegetem, hanem akkori egzisztenciális tapasztalataimmal személyesen is bizonyítani tudom, mert évekig a magam vállán éreztem minden súlyát. 1928—1933-ig a szabadkai vasúti fűtőházban géplakatosként kétkézi munkások között dolgoztam és megfigyelhettem a magam és munkatársaim harcát a betevő falatért.

A vezetőség egyszer elhatározta, hogy elbocsájtja a magyar munkásokat azzal a jelszóval, hogy: — Oni su Madjari, neka idu u Madjarsku i tamo traže posla!, vagyis nacionalista jelszavakkal akarták elbocsátani a feleslegessé vált munkásokat.

A világméretű gazdasági válságban az emberek nem tudták mindjárt felismerni konkrét nyomoruk igazi okát, és magatehetetlenül vergődtek az akár jó, akár rossz politikai hatások hálójában. Kritikátlanul követték a vélt vagy való tekintélyeket abban a balga hitben, hogy az alacsony szintű társadalmi termelés is jobb életet eredményezhet, csak legyenek jók a vezetők, de azt, hogy melyek a jók és melyek nem, megkülönböztetni nem tudták.

Am a tíz évvel korábban véget ért első világháború nyomán bekövetkezett orosz, német, bajor és magyar forradalom emléke és tapasztalata még sok emberben életben tartotta a forradalmi élményeket és a kudarcok ellenére is jogos reményeket táplált, hogy minden hatalmi relációban nagy ellentmondások rejlenek és kérdésessé tesznek minden értékrendszert, különösen azt, amely a pusztai erőszakon alapszik, mert a burzsoázia az egész világon ezúttal is erőszakhoz folyamodott, amelylyel az egész társadalmat szervezett fegyveres alakulatokkal kíméletlen terror alá vetette, melynek végső kifejelete a semmilyen ellenzéklet vagy obstrukciót nem tűrő katonai diktatúra volt. Ez pedig válságos helyzetbe sodorta a világ szociáldemokrata, szocialista és kommunista mozgalmait, mert megbontotta egységüket, amelyet pedig éppen a válságos időben kell leginkább szilárdítani.

A haladó erőeknek most a lehető legrövidebb időn belül tető alá kellett hozniuk a munkásosztály, a parasztság és kispolgárság harci szövetségét. Az 1929. január hatodikán kikiáltott királyi diktatúra ellenére a Jugoszláv Kommunista Párt igyekezett eszmei irányítás alá vonni az új történelmi orientációkhoz igazodó, egységfrontos mozgalmakat, jobban mondva mindazokat, akik már elvesztették bizakodásukat a régi rend helyreállításában és reálisabb kiutat kerestek a válságból. Jobb taktikát és elsősorban szervezett harcot propagált minden utópia ellen és a közfigyelmet reálisabb perspektívákra irányította.

A társadalmi problémák egymásra halmozódtak, minden embernek immár csak egy gondolat forgott a fejében: mi lesz velem és a családommal? Nemcsak a munkások, hanem a parasztok és a kisiparosok, kiskereskedők sorsa is kockán forgott. A fejlett államokban a nyilvántartott munkanélküliek száma meghaladta a harmincmilliót, de ebbe azokat be sem sorolták, akiknek nem volt szakmájuk. Jugoszlávia foglalkoztatott lakosságának 75%-a „dolgozott” a mezőgazdaságban és állattenyésztésben akkor, amikor a mezőgazdasági termékek a világpiacon — a 30 millió éhező, de vásárolni nem tudó munkanélküli miatt — „nem kellettek” és 1926-hoz viszonyítva áruk 43%-ra esett vissza. A jugoszláv kis- és nagyipar a munkások 11%-át, a kereskedelem és a pénzügyek 5%-át foglalkoztatta, de ezt az adatot igen feltételesen kell értelmezni, mert ez még nem jelenti azt is, hogy *minden nap* dolgoztak. (A földművelés egyébként is csak évi négy hónapig dolgoztatja a földmunkásokat.) A törpebirtokosok kevés földjük legjavát eladták az uzorásoknak és az agrárproletároknak sorsára jutottak: adósságuk megkétszereződött. A magas kamat és adó miatt évi összjövedelmük 3/4 része elveszett és az éhínség már nemcsak Jugoszlávia passzív vidékein terjedt, hanem a gazdag Vajdaság és Szlavónia tájain is.

Ilyen súlyos problémákkal addig még a felnőtt, érett emberek sem foglalkoztak, az ifjúság azonban, ha nem is tudatosan, de a lelke mélyén megérezte, hogy az ő bőrére megy a játék, mert mi lesz vele, ha ez a helyzet még évekig eltart, és nem stabilizálódik. Igazodni kellett a két egymást túllícitáló hangos tömegpropagandában. Az egyik hangos,

szervezett, anyagiakkal bőségesen támogatott volt és hatásos technikával dolgozott. A másik — a baloldal belső antagonizmusa miatt — csak nehezen érthető, hosszú lejáratú, kitartó és élet-halálra menő harcot hirdetett és csak a Szovjetunió valóságos vagy vélt sikereire hivatkozhatott.

Az ifjúság kiütkeresése

A fiatalok kezdetben szüleik és tanítóik magatartása szerint igazodtak. Az idősebbek szerint ugyanis ők a társadalmi élet kavargásaiból legfeljebb a sportra és a tánciskolára összpontosítottak. Egy ideig a fiatalok meg is elégedtek ezzel a szereppel, fokozatos emberré éréjük folyamán azonban érdekelni kezdte őket jövőbeli sorsuk, kezdték magukra vonni a közfigyelmet: be kellett ékelődniük a társadalmi életbe és kimondani, hogy ők is valakik ebben a világban. De a társadalom valóságos irányítói elzárták előlük az emberi érvényesülés útjait és nem politikai szervezetekbe próbálták terelni őket.

A fiatalok természetes szükségletét, hogy valamilyen komoly közösséghez csatlakozzanak, hogy legyőzzék kínos magányérzetüket, hogy egyéni fizikai és szellemi erejüket fejlesszék és gyarapítsák azonban az ósdi és lejáratott eszmék már nem tudták kielégíteni, és nem hitték már, hogy „minden ember a maga szerencséjének a kovácsa”. Inkább azon mozgalmak felé orientálódtak, amelyek szociális igazságot, egyenlőséget, egyenjogúságot és mindenki számára egyazon rajtolást hirdettek. Lelkiállapotukban egyszerre csak hinni kezdték a társadalmi élet megváltoztatásának lehetőségében, és maguk is hordozói lettek az új társadalmi, gazdasági, politikai és termelési viszonyoknak: megérezték, remeg lábuk alatt a talaj.

Párizsból, az Ifjak Világértekezletéről is jött a felhívás: „Egyesüljünk az életben, hogy ne a háború tömegsírjában találkozzunk!” Ezzel pedig a világ egyetemlein elszaporodtak a tüntetések, a diákzavargások, az összecsapások a rendőrséggel és jobboldali terrorkülönményekkel. Ezek az események a világlapok címlapjára kerültek, s így tudomást szerztek róluk a mi fiataljaink is, akik hasonló körülmények között éltek, és vérmérséklet, egyéni frusztráció, érvényesülési- és szabadságvágytól fűtve nem akarták már tétlenül nézni, mi történik körülöttük. Egyszóval: balra sodródtak és nem dőltek be az agresszív nacionalista agitációnak akár Budapestről, Belgrádból, Bécsből vagy Zágrábból terjedt.

A szabadkai ifjúság átszerveződése

Kezdetben a felnőttek régi egyesületeiben alakultak az ifjúsági osztályok, szekciók és klubok, jelezve ezzel is, hogy önállóságra, különválásra, önrendelkezésre, függetlenségre és sajátos szemléleti szabadság-

ra törekszenek. Ez történt a szabadkai Magyar Népkörben, a Bunjevačka Maticában, a zsidó Hasómer Hacair és a Keresztény Ifjak Egyesületében, majd a szakszervezetekben és a Jogi Egyetemen is. Mindez nem így történt volna, ha a fiatalok nem érezték volna meg a válság terheit, ha nem kezdtek volna gondolkodni, mérlegelni és orientálódni.

A Népkör berkeiben is emelkedni kezdett a fiatalok számbeli ereje és kultúrmozgalmi súlya. Az egymás után alakuló alosztályokban egymásra találtak a hasonló gondolkodásúak és vitacsoportokba verődve tudatára ébredtek társadalmi felelősségüknek. A sokat emlegetett reformokból kiábrándulva maguk próbáltak keresni megoldást az őket legjobban szorító probléma — a munkanélküliség — megoldására, mely a fiatalok szemében az élelem, a ruha, cipő, szórakozás igényét jelenti, de a továbbtanulás és főként a jövőbeli személyi érvényesülés lehetőségét is igéri.

Lapalapítási szervezkedés

A szabadkai ifjúság tömeges pálfordulásának előjelei voltak a harmincas évek elején „elburjánzott”, egy-két számot megérvő, majd gyorsan „eltűnő” ifjúsági lapok és folyóiratok (Falú és Város, Vajdasági Írás, Fáklya, Őrtűz, Vajdaság, Hétről-Hétre, Képes Vasárnap, Kultúra, Tovább). A Napló megindította Könyv, Film, Rádió c. vasárnapi mellékletét, Zomborban megjelent az IKSZ, Újvidéken az ÉK, de hasonló módon indultak országszerte a nem magyar nyelvű lapok és folyóiratok is. Mindez egy komoly társadalmi erjedést jelzett már, mert ezek és a hozzájuk hasonló „lapocskák” később megizmosodtak, erőre kaptak és némelyiküket évekig olvashatták az érdeklődők.

A magyar lapok nagy kezdeményezői közé tartozott az örök életű Csuka Zoltánon kívül elsősorban Laták István, aki már néhány éve a Szervezett Munkás elismert munkatársa is volt — tehát annál a lapnál, amelyet olyan nevek szerkesztettek, mint Bodnár Zsigmond, Cséby József, Haraszi Sándor, Vasa Bogdanov, Djuro Pucar és mások. Latáknak ezen a téren már jelentős tapasztalatai voltak, és ha magánúton tanult is, ingyenes mozgalmi mentoroktól, sokkal többet tudott rendes úton tanuló évfolyamtársainál. Jól elsajátította az újságírás tudományát, stratégiáját és technikáját.

A honi magyar írás ezekben az esztendőkből még igen gyenge lábón állt, mert aki itt tollat vett a kezébe, nem problémákkal küszködött, hanem irodalmi, művészi, esztétikai szempontjait az erős budapesti publicisztika — javarészt ósdi — irodalmi ízléséhez idomítottatta, mert csak ott, és nem az akáclobos, zsírszagú, poros Vajdaságban lehetett irodalmi nevet szerezni. A bácskai—bánáti—baranyai étellel semmi közöséget nem éreztek, még kevésbé vállaltak.

Igy tehát az imént említett fiatalok próbálkoztak mifelénk először a maguk kis lapjaival nyilvánosságot szerezni, toborozni a vajdasági magyar

írásnak. Ez a kezdés — sajnos — nagyon rossz időre esett, a királyi diktatúra nehéz éveire, amikor magyarul beszélni sem volt szabad. (Plakátok: „Govori državnim jezikom! Ko zapostavlja državni jezik, neprijatelj je države!”) Kevés kivétellel a Híd volt az első Vajdaságban, amely hazai magyar szerzőket és hazai problémákat publikált. Szerkesztőinek java része a legnehezebb életkörülmények között élt — inkább az ifjúsági és munkásmozgalom kérdései érdekelték őket, mint az igazi szépirodalom. Így lett sokkal jelentősebb a Hídban a szociográfia, a szociológia, a világnézet, a politika és mozgalmi írás, mint a szépirodalom. Ők maguk is inkább mozgalmi emberek voltak, mint tapasztalt publicisták vagy szépírók.

Épül a Híd

Szociológiai megalapozással a Hídnak ifjúsági mozgalmi folyóirat jellegét már Lévay Endre adott. Érdekes ideiktatni Herceg János „Két világ” c. önéletrajzi könyvének (238—239. l.) a szem- és fültanú hitelével leírt megemlékezését arról a „Hídalapító fiatalról”, aki Kende Ferencsel, a szintén örökös lapalapítóval így vitatkozik:

„... Hát kérem szeretettel — mondta kezét nyájasan dörzsölve, csak azután kezdett emelkedni a hangja s mosolyodott el az arca —, hogy valami félreértés ne legyen, mindjárt le kell szögezni: mink mozgalmat akarunk indítani. Felrázni az ifjúságot, összefogásra buzdítani, hogy ne álljon készületlenül a holnap megpróbáltatásai előtt.”

Herceg János ezt a fiatait olyan művészi hitellel írta le, hogy kénytelenek vagyunk ráismerni a mi derék Lévay Bandinkra. A szójárás, a dallamos beszéd, a félremagyarázhatatlan kéz- és testmozgás, a zömök erős váll és az, hogy „minden gesztusa olyan, mintha máris megragadta volna felrázás céljából »a fiatalságot«” annyira igazi, hogy senki más sem kételkedhet abban, ki volt ez a „Hídalapító fiatal”, aki nem a szépirodalmi írásra fektette a súlyt, és mégis volt izgató abban, amivel és ahogyan jelentkezett.

Első két évében tehát a Híd mozgalmi, de nem munkás-, hanem ifjúsági mozgalmi folyóirat volt erős szociális beállítódással. Csakhogy eredeti célkitűzései ellenére sem szilárdulhatott meg, mert az ifjúságnak akkoriban nagyon kevés pénze volt és a folyóirat addig sem tudott fennmaradni, míg mögötte felsorakozik annyi fiatal, amennyi a lap eltartását szavatoíthatná. Az előfizetések begyűjtése lassan ment, a terjesztés nem alakult ki, és a falusi fiataloknak még kevesebb pénzük volt, mint a városiaknak. Emiatt ment át a Híd a fiatalok kezéből a munkásmozgalom tulajdonába, mely erősebb szervezettel rendelkezett és vállalhatta az adósságok kifizetését.

Baloldali Híd

A Híd balratorolódásának „bábái” — Cseh Károly, Laták István, Kun Szabó György, Mayer Ottmár és Czuczy Pál — az új szerkesztőktől elvárták, hogy marxista tudásukkal igazodjanak el az ország és a világ eseményeiben, hogy kommentálni tudják a társadalmi jelenségeket és minden cikk beszerkesztésénél erre gondoljanak.

A szerkesztők ezt a feladatot jól elláthatták, mert tudták az ún. pártvonalat: politikai vonalon nemcsak betű és írás, hanem előszóval és mozgalomszervezéssel is harcolni az egyre agresszívabb fasizmus ellen. Egy részük személyesen is végigjárta a házkutatásokat, letartóztatásokat, gyötrelmes kihallgatásokat, börtönítéletek kálváriáját, és tudta, hogyan kell harcolni rendőrökkel, detektívekkel és besúgókkal. Veszedelmet legfeljebb csak a cenzúra jelenthetett még számukra.

Ha szóba kerül, hogy a Híd abban az időben „a JKP irányítása alatt állt” vagy „a JKP utasításai alapján működött”, számítani kell azzal, hogy a mitrovicai börtönben működő, az ország legjobb kommunistáiból álló pártvezetőség a Híd vonalát csak elvben határozta meg. Miután Szabadkán a gyakori lebukások miatt a pártszervezetet néha hónapokig nem lehetett újjászervezni, a hidasok ettől csak ritkán kaphattak segítséget vagy konkrét utasítást. Ezzel szemben a mitrovicai börtönének után szabadlára került kommunisták (Steinfeld Sándor, Pap Pál, Szabó Géza és mások), miután pártutasításra immár csak legális munkakörben dolgozhattak, Szabadkára hozták a mitrovicaiak utasításait és ilyen értelemben befolyásolták a Híd szerkesztőségét. Kezükre játszott az a körülmény, hogy találhattak itt is hasonló előéletű és tapasztalatú kommunistákat bizonyos íráskészséggel és lapszerkesztési tapasztalattal (Laták István, Malušev Cvetko, Steinic Tibor és mások). Illegális pártszervezetekben munkálkodni nekik is tilos volt, mert már nemegyszer „lebuktak”, s így aktivitásukat a Hídban fejtették ki, amelybe nemcsak írtak, hanem szerkesztették, lektorálták, korrigálták, tördelték, csomagolták, címezték stb. Ezenkívül Híd-szervezés címén járták a falvakat, s ott terjesztő bizottságokat és tudósítókat szereztek a Hídnek. Pártmunka volt ez a javából, megfelelő göngyölegben.

Miután a politikai rendőrség a detektívekkel, csak a JKP-be történő esetleges beszerzéseket figyelte, és mindenáron ezt akarta megakadályozni, a lapok körüli problémákat a cenzorokra és ügyészségekre hárította, s így a hidasok mozgolódását sem vették komolyan. Viszont a Híd szerkesztőségében és kiadói tevékenységében jól szervezett párttagok is voltak (Mayer Ottmár, Wohl Lola, Rác Magda, Simókovich Rókus és mások), akik alkalmasint tartották a kapcsolatot a helyi pártvezetőséggel, ám a rendőrség erről mit sem tudott. És arra sem figyeltek fel, hogy a Hídnek lelkes munkatársai vannak a belgrádi Bolyai Farkas diákegyletben (Szilberleitner, Hangya András, Ács József és mások), sőt Zágrábban is (Csikós, Gyetvay, Steinic, Eszter és mások).

Az egyre szélesedő pártmunkában voltak olyan ügyek is, amelyekről csak azok az emberek tudtak, akik intézték őket. Lényegükről nem volt illő érdeklődni. Nem tisztán a diszkréció tiszteletben tartása miatt, hanem azért is, mert volt már olyan eset, hogy valaki lebukott, és amikor tortúra alá vették, elmondott bizonyos titkos dolgokat. Persze csak azt mondhatta el, amiben személyesen részt vett, amiről viszont nem tudott, azt nem is mondhatta el, s így lebecsájtotta a sorompót a rendőrök további nyomozása előtt, illetve megóvta a pártszervezetet a további lebukásoktól.

Ez a szabály bevett szokás lett a Hídnál is, és igen hasznosnak bizonyult több évi szervezett baloldali tevékenységében. Történt a Hídban sok olyan dolog, amiről én nem is tudok semmit, de sokszor olvasok róla az egykori munkatársak visszaemlékezéseiben. Mindenesetre tény az, hogy eddig egy bírósági vagy rendőrségi okmányban sem találtunk említést a Hídról, még akkor sem, amikor Mayer Ottmárt a Híd szerkesztőségében tartóztatták le „kommunista pártszervezés” vádjával. Pedig Mayer akkoriban a szerkesztőségben is lakott és számtalan pártügyet éppen itt beszélt meg a szabadkai és vidéki elvtársakkal.

A Híd gyakran hangoztatta cikkeiben, hogy „a munkássajtó csak úgy lehet hű tükre osztályharcunknak, ha a munkások figyelik az élet minden megnyilvánulását az üzemekben, a gyárakban, a tanyákon és a falvakban és beküldik tudósításaikat a szerkesztőségnek...” Ebből a világos fogalmazásból sem tudta a rendőrség kiolvasni a lényegét, nem figyelte meg, hogy itt sokkal többről van szó, mint egyszerű szerkesztői üzenetről. Láthatták volna, hogy a Híd már régen nem a fiatalok lapja, hanem a mozgalom közlönye is, mely *mozgalmi* utasításokkal látja el vidéki munkatársait.

Ez a módszer kiszélesítette a Híd olvasótáborát olyannyira, hogy idővel egészen jó, megbízható, némileg írástudó, ám roppant lelkiismeretes tudósítói kádert nevelt ki magának azzal a klasszikus módszerrel, amely a munkásmozgalomban már rég bevált.

A kezdeti olvasótábor 1938-ig megkétszereződött és 1200 példányban jelent meg a lap. Ez a példányszám pedig nemcsak egyéni olvasók kezébe került, hanem eljutott a falvakba és a tanyákra is, ahol olvasó- és terjesztőcsoportok alakultak, különösen a legszegényebb olvasók köréből, akik a négydináros Híd-árat úgy adták össze. A nehezebb és fontosabb cikkeket csoportban és közösen olvasták fel, a többit pedig ki-ki maga olvasta el otthon és rögtön továbbadta a következő csoporttagnak úgy, hogy mire lezárult a kör, a Híd a sok kérges munkáskéztől el is rongyolódott.

Egyes csoportok, amikor megbeszélték a Híd tartalmát, tudatták a szerkesztőkkel, mit szeretnének a Hídban még olvasni, továbbá véleményt mondtak a megjelent cikkekről és tudósítást küldtek közvetlen környezetük életéről. Ilyen levelezés útján kialakult egy bensőséges kapcsolat a szerkesztő és olvasók között, és még jobban kidomborodott a Híd mozgalmi jellege. Ez a gyakorlat megmutatta, hogy a munkásmoz-

galom az adott válságos időkben másképp fejlődik, mint ahogyan azt a kezdő marxisták alapvető tanulmányaikban olvasták és naivitásukban elképzelték.

Politika kívül-belül

A szemben álló osztályok évezredes történelmi harca mindig új formákat vesz fel — így a Híd feltűnése és egész élete alatt tapasztalta, hogy alakoskodás, képmutatás, hajszálfinom hazudozás nélkül nincs politika. A küzdő felek próbálnak minél kisebb áldozatvállalással minél nagyobb kárt tenni a másiknak és lehetőleg úgy, hogy az észre se vegye a gáncsvetést, vagy ha észreveszi, azt kell mondani, hogy ártatlan jószándékról volt szó, amit ő nagyon félremagyaráz. A Híd szerkesztői is — nemegyszer — kénytelenek voltak belemenni az ilyen csöppet sem morális politikai játékaiba.

Gyakori volt ugyanis az olyan eset, hogy a soknemzetiségű Vajdaságban egyes külföldi körök túlnagy buzgalommal kezdtek érdeklődni a „maguk” kisebbségének élete iránt, noha az semmiképp sem volt és nem is lehetett szívügyük. Politikájukhoz a kisebbségek keretében olyan embereket kerestek (és találtak is!), akik megfelelő információkat tudnak szerezni sok mindenről, többek között a Hídról is, különösen amikor az olvasótáborra hirtelen emelkedni kezdett. Megpróbálták befolyásuk alá keríteni, „átszervezni” és pénzért megvásárolni nemcsak a Hidat, de a munkatársait is. Az ilyen adatok gyűjtésében legserényebb persze az akkori belgrádi magyar követség volt. „Érdeklődésének” lényegére rámutattak már egyes hazai kutatóink, akik Budapesten a háború előtti jugoszláv—magyar politikai viszonyokat tanulmányozták. Szép számban találtak írásbeli bizonyítékot arra, hogy ezt a Követséget nemcsak a vajdasági magyar- és nemmagyar kommunisták tevékenysége érdekelte, hanem a hidások is, mert ismerték a Híd alapítási körülményeit, a köréje csoportosuló emberek életét, politikai tevékenységét, mozgásait, nyilvános szereplését, politikai állásfoglalásukat, anyagi és családi helyzetüket, közéleti hírnevüket, egyszóval figyelték minden lépésüket. Ha tehették, befolyásolták a magyar egyesületek, társulatok és klubok működését, próbálták kezükbe ragadni vezetésüket és olyan irányba terelni, mely megfelel a Horthy-féle revizionista, irredenta és agresszív politikának.

A Híd balratalódása és példányszámának gyors emelkedése is arra ösztönözte az efféle embereket, hogy a folyóiratot kicsavarják a baloldaliak kezéből és embereikkel úgy szerkesztessék, hogy a lehető legnagyobb mértékben megfeleljen a magyar irredentizmus félfasiszta politikájának és előkészítsék a később bekövetkező „Délvidék visszatérésének”.

Ilyen embert találtak is és rábeszéltek arra, hogy „vegye meg a Hidat annyira, amennyit a szerkesztői majd kérni fognak érte”. Amikor

a szerkesztőségben a bizottság előtt ezzel a javaslattal megjelent, tudtára adtuk, hogy a Híd nem egyének, hanem egy mozgalomnak a tulajdona, és nem eladó. Arra, hogy honnan is jutott eszébe ilyesmi, ezt felelte: — Hát jó. Ha nem adjátok, megveszem a Kalangyát... És elment. Máig sem tudom, megvették-e valóban vagy ott is ugyanezt a választ kapta, mint a Hídnál, még kevésbé hiszem, hogy a vásárt a maga pénzén akarta megkötni, mert abban az időben szűkös jövedelméből, úgy hiszem, ilyesmire nem is gondolhatott.

Volt persze ennél sokkal veszélyesebb eset is, amikor az egyik szerkesztő bizottsági tag szerkesztőtársai tudtán kívül valamiféle „Jugoszláviai Magyar Népfrontot” akart alapítani és „Édes Barátjával” erről kiadósan levelezett. Ez a csöppet sem ártatlan próbálkozás végső célként a JKP testvériség—egység politikájára tört és a Jugoszláv Népfront gyengítésére, illetve széttzillesztésére irányult. Az elképzelt „Jugoszláviai Magyar Népfront” számára a megalakításhoz politikai platformot, deklarációt és szervezési programot készített és „kiegészítés végett” barátjának küldte.

Megjegyezte, hogy a szerkesztő bizottság kiszélesítése és átszervezése már elhatározott dolog és ehhez az átszervezéshez bázist készít, amit majd az új szerkesztőség minden tagja elfogad, s annak alapján azután elkészül majd „az elv szempontjából” kidolgozandó deklaráció is, mely szerint a Magyar Népfront dolgozna. „Ha minden elkészül — írja tovább — a szerkesztő bizottság átszervezését tudatnánk az olvasókkal.”

Egy későbbi levelében pedig ezt írja „Édes Barátjának”: „A deklarációval és az egész átszervezéssel, valamint a platformmal nagyon óvatosan kell bánni, mert egyrészt nem lehetünk magyarabbak, mint amilyenek voltunk, és az akció összefüggésbe lenne hozható a csehszlovák eseményekkel és a revízióval. Másrészt a vojvodinai alapot sem lehet nagyon hangsúlyozni, mert ez megint olyan önrendelkezésszagú lenne, és ezek igen veszélyes frázisok... Egyelőre nem változtatunk semmit a lapon; ráérünk egy-két szám után megpróbálni a dolgot, ha a kedélyek lecsillapodtak egy kicsit.”

Mind a három levélből, ahonnan az idézeteket vettük, kitűnik, hogy a „Jugoszláviai Magyar Népfront” létrehozásához az összes szokványos alapító okmányok tervezete már elkészült (platform, deklaráció, szervezési program, szerkesztőségalakítás), hogy a szerkesztő bizottság átszervezése már elhatározott dolog volt, de ezt az olvasókkal csak az átszervezés után tudatnák, hogy az átszervezéssel és a platformmal nagyon óvatosan (értsd: titkosan) kell bánni, hogy nem lehetünk magyarabbak, mint eddig voltunk (eddig sem voltunk nagyon!), hogy félő a vajdasági alap, mert igen önrendelkezésszagú és igen veszélyes (?) frázis stb.

Vajon lehetett-e mindennek csupán halvány köze is a JKP politikájához? Vajon nem helyezkedett homlokegyenest szembe ez a politika a Jugoszláv Népfront politikájával? Hol lett megbeszélve és kikkel a Híd szerkesztő bizottságának átszervezése és kibővítése? Miért készül-

nek a fontos alapító okmányok — deklarációk, platformok, programok — titokban és csak bizalmas, beavatott körökben, ha van a Hídnak nem csak szűk, hanem igen széles körű szerkesztői kollektívája falun és városon? Kinek veszélyes Vajdaság önrendelkezése, és miért frázis ez?

Mindezek a mesterkedések a JKP-vel rokonszenvező hidasok háta mögött történtek, és nem éppen elvtársi minőségben mutatják be azt az embert, aki szerette magát a JKP tagjaként mutogatni, holott soha sem volt több, mint „használható útitárs”, a kommunisták szemében. Nagyon furcsa dolog, hogy éppen ő, aki valamennyiünk legszemélyesebb ügyeit ismerte, aki tudta, hogy közöttünk széles körben a legnagyobb bizalom dívik, hogy a Hídpolitikát szóban és írásban egyként képviseljük, nem tudta azt, hogy az olvasók széles tömegeivel tartunk baráti kapcsolatot. Ha csak a Hídhöz legközelebb álló emberek nevét sorolom is fel (Kun Szabó György, Lévy Endre, Kongo Tivadar, Simókovich Rókus, Cseh Károly, Nádor Tamás, Thurzó Lajos, Löbl Iván, Atlasz János, dr. Singer Adolf, Schwalb Miklós, Löbl Árpád, Hangya András, Rác Magda, Wohl Lola, Ács József, Gál László, György Mátyás, Ispánovics Imre, Kovács Sztrikó Zoltán, Papp Pál, Perl Lehel, Rotbarth Emil, továbbá a vidéki elvtársak: Kiss Ernő, Morel András, Pece Franciska, Szőlősi Borbála, Olajos Mihály, Farkas Nándor, Tóth Bagi István, Mária József, Zsáki József, Ósz Szabó János és még sokan mások), könnyen bebizonyítom, hogy itt valami „szerkesztőségi átszervezésre” nem volt semmi objektív szükség, mert ha lett volna, a fenti névsorból tucatnyit tudtunk volna kiválasztani erre a célra. Mindezek az emberek a Hídba bejártak, otthon érezték magukat közöttünk, kisebb-nagyobb munkákat végeztek, mindenbe beleszólhattak — röviden: barátok és elvtársak között érezték magukat.

Hogy szerkesztőtársunk kétlaki politikát folytatott velünk szemben, nyíltan akkor mutatta meg, mikor „kenyértörésre” került sor. Akkoriban jelent meg Veres Péter „Számadás” című (a háború után jelentősen korrigált) könyve, amelyben nem egy szégyenteljes antiszemita kirohanás és hungarista fajelméletet ecsetelő leírás olvasható. Nos erről a könyvről az illető szerkesztőtárs zengzetes, dicsérő kritikát írt és közlésre ajánlotta a szerkesztő bizottságnak. Mikor felolvastuk, elképedtünk, hogy ő erről a gyalázkodó könyvről ilyen dicsérő kritikát írt, hogy még a Hídban is közölni akarja. Kereken visszautasítottuk: zsidóüldözésekhez nem csatlakozunk, fajelméletet nem magasztalunk, még ha magyar is. Erre ő: — Ha ilyen hülyék vagytok, én kilépek a szerkesztőségből, és többé tudni sem akarok rólatok! Ezzel távozott is, és viszonyunk csak az utcai fejbiccentések színvonalán maradt. Mozgalmunk renegátja lett, és a háború utáni években is az maradt élete végéig.

A Híd magyarsága

A Híd mozgalmi jellegét egy olvasónk találóan így fogalmazta meg: „Magamon csak úgy segíthetek, ha népemen segítek, ha népeinken segíthetek. Népeinken meg csak úgy segíthetek, ha a világ összes dolgozó összefognak a kisépeket leigázó imperialista hatalmak ellen.”

A Híd nem sokat időzött a magyar nép nemzeti öntudatosításán, mert szerkesztői tudták, hogy a dolgozók számára nem a nemzeti hovatarozás a legjelentősebb kérdés — az osztálykeret az, ami jobban összefogja az embereket, minden nemzeti keretnél. A Híd terjesztésére, előfizetésére, népszerűsítésére, terjesztő és tudósító hálózatának állandó foglalkoztatására az a tudat mozgósította olvasóit, hogy az egész munkásosztály egy elviselhetetlen egzisztenciális válságban van, egy kizsákmányoló osztály rabságában, amely nem szánja őket éhesen, meztelenül, betegen dolgoztatni éhbérért, s ha arra kerül a sor, háborúba és halálba is küldeni, hogy tökéletes rendszerét megóvja és megszilárdítsa. Nem kellett sok fejtörés ennek megértéséhez. Sokan a Híd-könyvek sorozatában olvastak először Petőfi Sándorról, Ady Endréről, József Attiláról, Fazekas Mihályról, a bátor kurucokról. A ponyvairodalomban népszerűsített Bogár Imrétől, Rózsa Sándortól, Sobri Jóskától, Göre Gábortól térítették el őket a Híd-könyvek, a Híd Naptár és a Hídban hirdetett Práger-könyvek, valamint más hasznos olvasmányok. Ezek a könyvek minden magyar perspektívánál szélesebbre tárták előttük a látóhatárt.

A Híd ilyen irányú munkájába belesegítettek a budapesti, prágai és kolozsvári magyar folyóiratok, különösen a Korunk, mely még a legelhagyottabb falvakba és szállásokra is eljutott.

Bármennyire nem szerette a cenzor a Hidat, magyarkodással sohasem vádolta, mert ő is tudta, hogy sem a Híd, sem az olvasói nem imádják Horthy rendszerét, nem törődtek sem revizionizmussal sem irredentizmussal, sőt az akkoriban megkötött „jugoszláv—magyar örök barátsággal” sem. Volt azonban a vajdasági magyarok között olyan magyar újságíró, aki a Reggeli Újságban „Így is lehet írni?” felkiáltással figyelmeztette a cenzort, hogy a Híd a spanyol polgárháború idején a spanyol *nép* mellett foglal állást, sőt — uram bocsá — olyan verseket hoz, mint Shelley angol költő „Dal Anglia férfiaihoz” c. költeménye és *népies* kultúra helyett *népi* kultúrát tart valóságos értéknek. Nyilván nem szerette a népet . . .

Aki a népet jobban szerette, kijárt a falvakra, szállásokra, hogy összeharagkoszon vele és közéről ismerje meg életét. A Híd szerkesztőit nem zavarta a lassú vonat, a falu utcájának pora-sara, a mindig bizonytalan kimenetelű propagandautazás, a rendőri-csendőri esetleges zaklatás vagy az állandó időszerű, a hétfői kora reggeli utazás rendes munkahelyére. Az útiköltséget a magunk zsebéből fizettük, a falusiak ebédeltettek bennünket, megmutatták nekünk a falujukat, végül egy nagyobb magánházba vezettek bennünket, ahol már széken, asztalon, ágyon, sámlin, ládán vagy akár a földön ültek és vártak a hallgatók,

hogy mit fogunk nekik mesélni az ország-világ dolgairól. Ezt ugyan szüntelenül harsogta a rádió és cikkezték róla a lapok is, űk azonban élıszóban, számukra megbízható emberektől akarták hallani az újságot. A lámpa alatt lógott a kifeszített térkép, ennek segítségével folyt le az előadás, amit befejezés után a kérdések özöne követett és az előadó alig győzött válaszolni. Számukra ez volt a magyar kultúra. A Híd frott és élő szava által ismerkedtek vele alaposabban, mélyebben. Tudták, hogy a JKP minden anyanyelv szabad használatáért harcol, hogy a nemzetek iskolahálózatának kibővítését követeli, s hogy a Híd magyar hagyományokra hivatkozik, a magyar kultúra sajátosságait ismerteti, hogy az égető társadalmi kérdések között a magyar kérdést sem téveszti soha szem elől.

A harmincas években Magyarországról a vajdasági magyarok számára csak a mondén Színházi Élet hozott olvasnivalót. Ebben a dolgozók nem találtak maguknak való olvasmányt, s inkább a Híd és a Korunk köré gyülekeztek, amelyekben színvonalas politikát, publicisztikát és információt találtak sok mindenről, amiről addig nem is hallottak. Maguk a Híd-munkatársak is sokat tanultak a Korunkból, és nem egy írását át is vették. Kisebkek voltunk a Korunknál, de hű fegyvertársak, s nagy harcban a kis fegyvertárs is sokat ér. Ugyanakkor a mi írónk is írtak a Korunkba (Sinkó Ervin, György Mátyás, Lóbl Árpád, Laták István, Mijo Mirković, dr. Doktor Sándor és mások).

A Híd szombat déli szerkesztőségi ülései minden tag számára emberi és erkölcsi kötelezettség voltak. Tudni kellett egymásról, jól vagyunk-e, nem történt-e valakinek valami baja. Mi érkezett postán, mi kerül a következő számba, mi nem és miért. Elmosolyogtunk Ottmár szópárbajain a cenzorral; meghallgattuk Laták nyomdai beszámolóját; Lola és Mandi problémáit a csomagolással, cédulázással és számlázással, az én problémáimat az inkasszóval és a legsürgősebb fizetendő számlákkal. Mindannyian alacsony fizetésű vagy munkanélküli dolgozók voltunk, de a Hídtől egy vasat sem vettünk fel. Ha kellett, éjszaka is dolgoztunk a Hídnak.

Kifejlett mozgalom

Így lett a kezdetben kizárólag fiatalok mozgalmából és folyóiratából a baloldali munkások, parasztok, földmunkások és értelmiségiek számára kisebb méretű lap- és könyvkiadó mozgalom, sem tisztán tudományos és publicisztikai, sem tisztán irodalmi és politikai folyóirat, mely hangot adott a szegényebb társadalmi réteg lelke mélyéből felszálló sóhajoknak és a bátrabbak harcos jelszavának. Lelkesített és öntudatosított.